

Aleksandra Mrugalska

Próba analizy osobowości nieletnich przestępców - dziewcząt

Studia Philosophiae Christianae 6/2, 211-228

1970

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ALEKSANDRA MRUGALSKA

**PRÓBA ANALIZY OSOBOWOŚCI NIELETNICH PRZESTĘPCÓW —
DZIEWCZĄT**

1. Wstęp. 2. Zarys badań problematyki przestępczości nieletnich. 3. Ocena potrzeb psychicznych nieletnich przestępców — dziewcząt. 4. Reakcje emocjonalne, przeważające w grupie nieletnich przestępców. 5. Postawy grupy nieletnich przestępców. 6. Determinanty biologiczno-społeczne grupy nieletnich przestępców — dziewcząt. 7. Wnioski ogólne.

1. Wstęp

Artykuł ten zawiera ważniejsze fragmenty przygotowanej do druku większej pracy o osobowości nieletnich przestępców.

Celem tej pracy jest próba analizy osobowości nieletnich przestępców — dziewcząt ze środowisk prowincjonalnych miasteczek Lubelszczyzny. Idzie tu o odpowiedź na pytanie jakie uczucia, potrzeby i dążenia dominują w tej grupie, jaki jest charakter postaw, jakie czynniki biologiczno-środowiskowe występują w przestrzeni życiowej tej grupy.

Jako podstawę interpretacji uzyskiwanych o osobowości nieletnich przestępców — dziewcząt informacji przyjęto w tej pracy teorię osobowości Murraya (14, 36—141). Stanowi ona dobre narzędzie do analizy materiału, do analizy dokumentów-metody, którą zastosowano w obecnej pracy.

Murray nie podaje jednoznacznej definicji osobowości. W pracy posługuję się rodzajem roboczej definicji, która zawiera istotne dla teorii Murraya sformułowania. Przez osobowość rozumiem tu zdeteminowaną przez działające w ciągu historii życia człowieka nacisk i biologiczno-społeczne — orga-

nizację życia psychicznego, dzięki której zachowanie człowieka odznacza się względną stałością¹.

Praca obecna stanowi pewne novum metodologiczne, oparta jest o metodę historyczną. Nieco podobną metodę zastosował w swojej pracy Batawia (2a). Metodą pracy jest analiza dokumentów, składających się na sprawę każdego nieletniego przestępcy.

Materiał badań i źródło informacji o osobowości nieletnich przestępców — dziewcząt stanowiło 50 kompletów akt Sądu Powiatowego w Lublinie. Akta te dotyczyły 50 rozpraw przeciw nieletnim przestępcom — dziewczętom, dokonanych w latach 1960—1961. Dziewczęta te pochodziły z Lublina, Kraśnika, Puław, Lubartowa. Części z nich, 26 osobom udowodniono kradzieże, jednej nierząd, 23 kradzieże i nierząd. Dziewczęta te miały w chwili popełnienia przestępstwa od 13— 17 lat.

Okazało się, że dokumenty takie są doskonałym źródłem do badania osobowości nieletnich przestępców, w dodatku źródłem stosunkowo łatwo dostępnym i bardzo obiektywnym.

Każda sprawa nieletniego przestępcy zawiera następujące dane, które stanowiły materiał dla analizy materiału:

1. Wywiad środowiskowy przeprowadzony według specjalnego kwestionariusza. W wywiadzie tym, uwzględniono naukę nieletniego, pracę i praktykę zawodową, stan zdrowia nieletniego, udział w życiu społecznym, zachowanie się nieletniego w różnych sytuacjach, ogólną charakterystykę nieletniego. Dalej dane o rodzinie, sytuacji ekonomicznej i mieszkaniowej, wreszcie wnioski sporządzające wywiad. Wywiad z reguły sporządzał pracownik Izby Dziecka, pracownik sądu dla nieletnich z wykształcenia socjolog lub psycholog.

2. Opinie o nieletnim ze szkoły lub z miejsca pracy dotyczyły zachowania się, postępów w nauce, stopnia uspołecznienia, uzdolnień, współżycia w grupie. Opinię sporządzał wychowawca lub dyrektor szkoły, a w pracy bezpośredni zwierzchnik badanego.

3. Rozmowa z badanym przeprowadzona przez pracownika Izby Dziecka, sędziego, prokuratora. Rozmowy dostarczają danych o motywacji czynów przestępczych, charakteru przestępstwa, sytuacji rodzinnej i ekonomicznej, światopoglądu, skali wartości, zamierzeń i celów życiowych nieletniego.

4. Sprawozdania Kuratora. Sprawozdania Kuratora dotyczyły postępowania badanego. Dostarczyły wiadomości o środowisku badanego, o jego nauce, pracy, przejawach różnych cech osobowości.

5. Badanie lekarskie — wyniki badań stanu zdrowia.

6. Badanie psychologiczne. Badania psychologiczne obejmowały badanie inteligencji ogólnej, badanie charakterologiczne, badanie emocjo-

¹ Por. Murray, 14, s. 36—141.

nalności, potrzeb, popędów i stanu zdrowia psychicznego. Badań tych dokonywali psychologowie Izby Dziecka lub psychologowie szpitali psychiatrycznych i Poradni Zdrowia Psychicznego. Dane potrzebne do pracy wypisane na arkusze, które ponumerowane były punktem wyjścia dla analizy materiału.

2. Zarys problematyki badań przestępczości nieletnich.

Kiedy czyta się literaturę dotyczącą psychologii przestępstwa, dwa problemy zdają się wysuwać na pierwszy plan — problem osobowości przestępcy i problem czynników determinujących popełnianie przestępstwa.

Do klasycznych niejako prac z dziedziny przestępczości nieletnich należą badania Instytutu dla Badania młodzieży w Chicago. Glifford i Kay (4; 5), badali zarówno osobowość młodocianego przestępcy, jak i czynniki determinujące konflikty z prawem. Stosowali metodę analizy dokumentów, wywiadów środowiskowych i ankiet. Zdaniem ich, przestępczość nieletnich ma ścisły związek z sytuacją ekonomiczno-społeczną środowiska. Przestępcami stają się zazwyczaj dzieci rodziców zamieszkających w tzw. „slumsach”, dzielnicach największej biedoty i nędzy. Drugim centrum przestępczości jest handlowe centrum miasta (badania były prowadzone na terenie miasta Chicago), tzw. „strefa rozrywek i świateł”. Dzielnice te obok większego współczynnika przestępczości mają także zwiększony współczynnik chorób gruźlicy, nałogowego alkoholizmu, chorób nerwowych i psychicznych.

Prace badaczy Instytutu Chicagowskiego wykazały konieczność dalszych szczegółowych badań nad rolą ubóstwa, stabilizacji środowiska, wykształcenia rodziców, cech osobowości młodocianego przestępcy.

Właśnie poznanie niektórych cech osobowości przestępcy postawili sobie za cel badań inni autorzy amerykańscy William Healy i August F. Bonner. [9]

Healy i Bonner badali młodych przestępców recydywistów z terenu trzech amerykańskich miast Bostonu, Detroit i New Haven. Zbadano 153 młodocianych recydywistów i ich rodziny. Były to badania psychologiczne, psychiatryczne i socjologiczne, stosowano metody wywiadu, obserwacji, testów psychologicznych.

W wyniku badań okazało się, że w grupie młodocianych przestępców częściej niż w grupie młodzieży nieprzestępczej, występują takie cechy jak nieprawidłowości budowy anatomicznej, stany psychicznych konfliktów, nadwrażliwość, niepokój, nadpobudliwość, poczucie niższości, potrzeba dominowania jako kompensacja poczucia niższości, silna potrzeba stowarzyszenia się.

Autorzy dochodzą do wniosku, że ujemne oddziaływanie czynników społecznych ciąży znacznie silniej na grupie młodocianych przestępców niż czynniki biologiczne. Niemniej podkreślają oni rolę patologii czynnika biologicznego, czym nawiązują do hipotezy Lombroso o determinującym wpływie dziedziczności i degeneracji fizycznej na powstanie konfliktów z prawem (8).

Healy i Bonner wysuwają interesującą hipotezę, że przestępczość nieletnich jest próbą wyjścia z impasu psychicznego, impasu spowodowanego stanami frustracyjnymi, które powoduje najbliższe środowisko nieletnich, uniemożliwiając im zaspokojenie silnych potrzeb psychicznych.

Inne hipotezy tłumaczące wkroczenia nieletnich na drogę przestępstwa wysuwa Cohen w pracy o nieletnich przestępcach — chłopcach i kulturze gangu (3).

Cohen poddaje analizie wyniki badań nad przestępczością szeregu autorów i uważa, że przyczyną kolizji z prawem jest nieprzystosowanie do określonego szablonu kulturalnego poszczególnych klas społecznych w Ameryce, zwłaszcza do kultury tzw. klasy średniej Middle — Class.

Otóż każda klasa społeczna wypracowuje rygorystyczne normy postępowania, których należy przestrzegać, kto nie przestrzega norm naraża się na dezaprobatę, traci przywileje, ma utrudnioną walkę o życie.

Młodzi ludzie nieprzystosowani do kultury danej klasy nie umiejący sprostać jej wymaganiom wytwarzają sobie kulturę zastępczą, odpowiadającą ich strukturze osobowości. W ten sposób powstają gangi młodzieżowe, rządzące się własnymi prawami i zwyczajami — posiadające swoistą kulturę.

Najpoważniejszą polską pracą na temat przestępczości nieletnich jest praca prof. Batawii pt. „Proces społecznego wykołajenia się nieletnich przestępców” (2a). Batawia stawia sobie za cel zbadanie społecznych czynników, które mogą wpłynąć dodatnio lub ujemnie na drogę młodego człowieka. Autorowi chodzi nie tylko o oddziaływanie środowiska rodzinnego, ale i atmosfery domów wychowawczych, domów dziecka, więzień, a nawet ustaw i przepisów jakie obowiązują w polskim ustawodawstwie. Praca składa się z dwóch odrębnych części, wnioski końcowe wyciągnięte zostały z całości analizowanego materiału. Za podstawę bierze autor grupę 50 nieletnich, którzy mieli sprawy sądowe w Łodzi w roku 1945/50. Badano 42 chłopców i 8 dziewczynek w wieku od 10—17 lat w chwili rozpoczęcia badań. Przy badaniach przeprowadzono selekcję.

Badania przeprowadziły osoby pełniące zarazem funkcje kuratora. Obserwację prowadzono przeciętnie 1 rok, a po jej zakończeniu przeprowadzone zostały czterokrotne katamnezy od 1951 do 1955 r. uzupełnione dalszymi danymi o nieletnich w 1957 roku.

Na podstawie rozmów z rodzicami i nieletnimi, wywiadów w szkole i zakładach pracy, badania akt sądowych uzyskano wyczerpujące dane o losie nieletnich.

W części drugiej omawia autor losy 100 nieletnich przestępców po zwolnieniu z zakładów wychowawczych (23 osoby) i poprawczych (77 osób) w latach 1951/52, pochodzących z Warszawy. Dalsze koleje ich losu ustalono na podstawie przeprowadzonych katamnez w latach 1955 i 56. Wiek badanych w chwili zwolnienia z zakładu wynosił od 12 do 21 lat. Ilość chłopców 81, dziewcząt 19.

Wnioski końcowe oparto na wynikach badań, obejmujących cały materiał ze względu na podobną problematykę i sposób badań. Píše w nich Batawia:

1. Większość badanych pochodzi ze środowisk rodzinnych, których ocena wypada ujemnie z punktu widzenia wychowawczego.

2. Obecny stan opieki nad dziećmi moralnie zaniedbanymi jest wysoce niezadawalający i Ministerstwo Oświaty winno na ten odcinek zwrócić szczególną uwagę.

3. Działalność zakładów dla nieletnich przestępców oparta jest na błędnych założeniach i daje złe wyniki.

4. Katamnezy przeprowadzone w 150 przypadkach uwidaczniają skutki błędnego ustawodawstwa w odniesieniu do młodocianych przestępców w wieku 17—21 lat.

Inny charakter niż praca prof. Batawii mają badania Haliny Spionek opublikowane pod tytułem „Trudności Wychowawcze i Przestępczość Nieletnich. (18).

Celem pracy jest badanie związku przestępczości nieletnich z wychowaniem. Metoda, jaką się autorka posłużyła, ma dwie cechy: dialektyczne podejście do czynników rozwojowych oraz historyczność przeprowadzonych badań. Podstawową grupę badanych stanowi 200 przypadków dzieci podsądnych zbadanych w Państwowej Poradni Wychowawczo-Psychologicznej w Warszawie.

Dzieci w wieku od 8—17 lat badano w kolejności, w jakiej sprawy kierował sąd dla nieletnich. Na 200 przypadków 19% stanowiły dziewczęta. Na podstawie analizy badanego materiału autorka dochodzi do wniosku, że przestępczość nieletnich jest rezultatem długiego i skomplikowanego procesu wykołajenia się dziecka.

Zarówno zaburzenia osobowości badanych jak i sprawiane przez nich trudności wychowawcze i popełnione czyny przestępcze mają wspólną przyczynę w nieprawidłowym wychowaniu, które spowodowane między innymi było ogólnie niskim, moralnym, kulturalnym i intelektualnym poziomem rodziców. Szkoła nie spełniła również w stosunku do badanych ciężących na niej obowiązków.

Na temat przestępczości nieletnich w Polsce istnieje jeszcze kilka prac

np. Guzińskiej i Zakrzewskiego „Doświadczenia Kuratora Sądowego w świetle 100 dozorów nad nieletnimi” [7], Korytowskiej pt. „Krzywda dziecka i jej wpływ na przestępczość młodzieży” [11], opracowania popularno-naukowe jak Czapowa pt. „Czy Johny stanie się Gangsterem”, lub studium z psychologii wychowawczej, zatracające o psychologii przestępstwa Han-Ilgiewicz pt. „Nieżnośni Chłopcy”. [10]

Nie omawiam tych prac szerzej, ponieważ nie wnoszą do omawianych zagadnień nic istotnie nowego lub są dość luźno związane z tym tematem.

3. Ocena potrzeb psychicznych nieletnich przestępców-dziewcząt

Przedmiotem analizy materiału będą dane o osobowości nieletnich, uzyskane z następujących źródeł: wywiadu środowiskowego, opinii o nieletnim, rozmowy — wywiadu z badanym, sprawozdania kuratora, wyników badań lekarskich, wyników badań psychologicznych.

Przystępując do analizy dynamizmów osobowości nieletnich przestępców-dziewcząt, szukałem objawów różnych potrzeb w materiale dotyczącym młodocianych przestępców.

Nieletnia O. B. ur. 1945 r. uczęszcza do VI kl. Szkoły Podstawowej. „Utrzymuje kontakty z chuliganami i osobami złego prowadzenia się. Bierze udział w domowych libacjach i orgiach pijackich. Chodzi na wargary. Chętnie nawiązuje znajomości z mężczyznami. Urządza razem pijatyki, upija się wódką i winem”. (X). (W nawiasie podano numerację teczek z badaniami i dokumentami).

Nieletnia W. J. Sprawa 118/59.

Nieletnia popełnia drobne kradzieże i kilkakrotnie ucieka z domu. Jednostka silna. Dąży do samodzielności, nie znosi więzów. Znajduje się w stanie chronicznej walki o własną niezależność. Dopasowanie się do wymogów z zewnątrz przychodzi z wielkim trudem, stąd częste depresje, pragnienie podróży i przeżycia niezwyklej przygody. Żywi uczucia powierzchowne, do bliskich nie przywiązuje się. Natura pozornie towarzyska, wewnątrznie skryta. Aktualnie przeżywa konflikt z otoczeniem. Nie ma zaufania do ludzi. Lekkomysłność. Rzykanctwo. (III).

Nieletnia W. J. Ur. 1945 r. Uprawia nierząd. Wyjeżdża z miasta do innych miejscowości i przebywa tam po kilka dni. Zaczepia w czasie jarmarków chłopców i chodzi z nimi do lasu. Postępowaniem swoim demoralizuje młodzież w najbliższej okolicy. (II).

Nieletnia Ch. J. Ur. 1943 r. Nieletnia jest bez zajęcia i całymi dniami wałęsa się po mieście. Jest opryskliwa wobec rodziny i sąsiadów. Bije matkę i wyzywa ordynarnymi słowami. Ujawnia wybuchy gniewu połączone z wykrzykiwaniem niecenzuralnych słów, biciem otoczenia, niepokojem ruchowym. (VI).

Okazało się, że objawy niektórych potrzeb występują częściej lub są bardziej intensywne.

Na podstawie analizy objawów potrzeb w oparciu o teorię potrzeb Murraya udało się ustalić częstość występowania różnych potrzeb w grupie młodocianych przestępców.

Były to: potrzeba agresywności, autonomii, stowarzyszania się, potrzeba doznawania przyjemności i potrzeba seksualna.

Częstość występowania tych potrzeb przedstawia tablica I.

Nazwa potrzeby	Częstość osób	%	Nr protokołów osób badanych
P. doznawania przyjemności	26	52	1, 2, 7, 8, 10, 11, 14, 15, 17, 18, 22, 23, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 36, 37, 40, 41, 42, 46, 49.
Potrzeba seksualna	24	48	2, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 17, 18, 26, 32, 33, 35, 37, 38, 40, 42, 44, 47, 50.
Potrzeba autonomii	28	56	2, 3, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 16, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 31, 32, 34, 39, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50.
Potrzeba agresywności	14	28	1, 2, 5, 6, 14, 16, 25, 31, 33, 38, 40, 45, 46, 49.
Potrzeba stowarzyszania się	13	26	1, 2, 5, 10, 16, 18, 19, 27, 29, 42, 46, 48, 50.

Tablica I. przedstawiająca częstość występowania różnych potrzeb w grupie badanych przypadków (50 osób)

W grupie młodocianych przestępców, najintensywniej przejawiają się potrzeby:

Potrzeba doznawania zmysłowych przyjemności	26 osób	52%
Potrzeba seksualna	24 „	48%
Potrzeba autonomii	28 „	56%
Potrzeba agresywności	14 „	28%
Potrzeba stowarzyszania się	13 „	26%

Wszystkie te potrzeby przejawiają się i są zaspakajane w tej grupie, w formach prymitywnych, społecznie niedojrzałych, niesublimowanych. I tak potrzeba doznawania przyjemności zmysłowych ogranicza się do upijania się, prymitywnych rozrywek, lekkiej muzyki, tańca, palenia papierosów.

Potrzeba seksualna do stosunków seksualnych z przypadkowo poznanyimi mężczyznami i do nierządu.

Potrzeba agresywności do bicia, ordynarnych wyzwisk i nieoponowanych ataków gniewu i złości.

Potrzeba stowarzyszania się do szukania towarzystwa i naśladowania ludzi zdegenerowanych pod względem społecznym i psychicznym.

Potrzeba autonomii przejawia się najczęściej w formach lekceważenia norm życia społecznego, unikania regularności pracy i nauki, nieposłuszeństwa wobec rodziców i nauczycieli.

4. Reakcje emocjonalne przeważające w grupie nieletnich przestępców-dziewcząt

Reakcje emocjonalne grupy młodocianych przestępców są do siebie bardzo podobne i dość prymitywne. Najczęściej są to przeżycia gniewu, złości, mściwości, nienawiści i wrogości. Podatność na tego rodzaju emocje i wzruszenia jest duża, a emocjonalna stabilizacja mała. Uczucia te są zwykle nieproporcjonalne do bodźca. Silne uczucia gniewu są wywoływane przez słabe bodźce. Dziewczęta łatwo przechodzą od jednego uczucia do drugiego. Miejscem gdzie najczęściej wybuchają te silne uczucia jest rodzinny dom i szkoła.

Oto przykłady objawów wzruszeń i emocji:
Nieletnia C. J. Ur. 1943 r.

Badanie psychologiczne stwierdza: kontakt nawiązuje łatwo. Jest żywa, ruchliwa, wielomówna. Chwilami niespokojna, wybuchowa. Nie-wielki bodziec potrafi wyprowadzić ją z równowagi. Kiedy zdenerwuje się, drżą jej ręce i nogi. Wykazuje ograniczoną kontrolę wypowiedzanych słów. Ma trudności w opanowywaniu się. Jest opryskliwa wobec rodziny i sąsiadów. Od 1958 r. zaczęły występować wybuchy gniewu, połączone z wykrzykiwaniem niecenzuralnych słów i biciem otoczenia. (VI).

Nieletnia S. T. Ur. 1945 r.

Zdrowa. Fizycznie dobrze rozwinięta. Lubi się stroić i udawać podlotka. Wyraz twarzy smutny. Jest nerwowa i prędka. Łatwo się wzrusza. (X).

Uczucia wyższe w grupie młodocianych przestępców

Mówiąc o uczuciach wyższych mam na myśli uczucia, gdzie istnieje moment poznawczy, moment ujęcia pewnego stosunku rzeczowego. Chodzi tu głównie o uczucia więzi rodzinnej, uczucia społeczne, religijne, estetyczne. Otóż uczuć tego rodzaju prawie nie stwierdza się w grupie młodocianych przestępców. Zachodzi natomiast zjawisko degeneracji, zaniku tych uczuć. Nieletnie dziewczęta uprawiają prostytucję, wykazując zanik uczuć moralnych. Prostytucję uprawia 24—48% z grupy 50 dziewcząt. W aktach nieletnich nie znajduje się śladów silnych uczuć społecznych, religijnych, estetycznych. Przypadki zaniku i degeneracji emocjonalnej są częste. Oto nieletnia bije małego chorego braciszka. Nie przejawia żadnych zainteresowań. Nie liczy się z rodziną. Jest ordynarna, bije matkę.

Nieletnia K. A. Ur. 1943 r.

Nie przejawia żadnych zainteresowań poza seksualnymi. Zwyródniały charakter, duże skłonności do czynów przestępczych. Pozbawiona uczuć ambicji, honoru. Nic do niej nie przemawia. Nie ma szacunku dla starszych. Nie zastanawia się nad niczym. Biję koleżanki. Ordynarna wobec rodziców. (V).

Nieletnia W. J. Ur. 1944 r.

Okrada rodziców. Kilkakrotnie ucieka z domu. Zamknięta w sobie. Miewa stosunki seksualne z przygodnymi znajomymi. Wobec matki wykazuje oschłość, wrogość. (VII).

Zdaniem psychiatrów i psychologów klinicznych z niedojrzałością emocjonalną np. wraz z objawami histerycznymi łączy się podatność na sugestię (20, 617—623).

Podatność na sugestię, uleganie wpływowi innych, stwierdzono w grupie młodocianych przestępców. Około 2/3 nieletnich 36—72% wykazuje podatność na sugestię. Jest to niestety podatność na wpływy działające społecznie i biologicznie ujemnie. Nieletnie ulegając wpływowi otoczenia piją wódkę, popełniają kradzieże, uprawiają prostytucję.

Analizując to zjawisko można wyciągnąć wniosek, że osobowość nieletniego przestępcy odznacza się dużą plastycznością. Można to zjawisko wykorzystać w rehabilitacji.

5. Postawy młodocianych przestępców

Postawy są to nabyte cechy osobowości, dzięki którym jednostka reaguje we względnie stały sposób na określoną klasę przedmiotów.

W analizie postaw nieletnich przestępców-dziewcząt, zwrócono uwagę na dwa przedmioty postawy: dorośli i ich społeczne i moralne normy współżycia oraz własna osobowość przestępcy — czyli postawa wobec siebie.

Wyniki analizy postawy przedstawia tablica III

Przedmiot postawy	Kierunek postawy	Ilość osób	%	Nr protokołów
Postawa wobec dorosłych i społeczno-moralnych norm życia dorosłych	Dezaprobatą	38	76	1, 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 25, 27, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50
	Aprobata Uznawanie			12
Postawa wobec siebie	Egoistyczna Afirmująca siebie	30	60	2, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 23, 25, 27, 31, 32, 33, 34, 35, 39, 40, 42, 43, 44, 46
	Krytyczna dezaprobu- jąca siebie	20	40	1, 3, 8, 9, 19, 22, 24, 26, 28, 29, 30, 36, 37, 38, 41, 45, 47, 48, 49, 50

Na zakończenie rozważań o uczuciach i postawach nieletnich przestępców-dziewcząt należy stwierdzić, że większość osób tej grupy ma skłonność do przeżywania prymitywnych wzruszeń i emocji — gniewu, złości, nienawiści (20 osób — 40%), wykazuje brak emocjonalnej stabilizacji (19 osób — 38%), zanik uczuć wyższych — społecznych, religijnych, moralnych (48 osób — 96%) oraz jest podatna na zły wpływ (36 osób — 72%).

Bardzo duży % nieletnich przestępców wykazuje postawę dezaprobaty, krytycyzmu i pogardy dla dorosłych i norm współżycia — prawnych, społecznych, obyczajowych (38 osób — 76%).

Dość duży odsetek cechuje postawą wobec siebie egoistyczna, afirmującą siebie (30 osób — 60%), również dość duży odsetek wykazuje postawę krytycyzmu wobec siebie i dezaprobatę (20 osób — 40%).

Znaczna większość grupy nieletnich przestępców-dziewcząt wykazuje niski poziom inteligencji, pograniczne normy i ociążałości lub ociążałość umysłową (41 osób — 82%). Nie stwierdzono ani jednego przypadku inteligencji wybitnej.

6. Determinanty biologiczno-społeczne grupy młodocianych przestępców-dziewcząt

Przy ocenie determinaty biologicznej młodocianych przestępców zwrócono uwagę na: stan zdrowia rodziców, biologiczne warunki rozwoju nieletnich, na ich kondycję fizyczną.

Tablica IV

Rodzaj czynnika	Jakość czynnika	Stosunki ilościowe		Nr protokołów
		osób	%	
Biologiczne warunki rozwoju	Niesprzyjające warunki rozwoju	35	70	1, 2, 3, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 39, 40, 43, 44, 46, 48, 49
	Sprzyjające warunki rozwoju	15	30	4, 5, 8, 9, 19, 20, 23, 27, 36, 38, 41, 42, 45, 47, 50
Zdrowie rodziców	Choroby Alkoholizm Kalectwo rodziców	19	38	12 TBC, 13 TBC, 29 TBC, 30 TBC, 43 TBC, 49 TBC, 36-cukrzyca, 37-serce. Alkoholizm: 1, 2, 3, 4, 7, 10, 11, 14, 16, 34, 39, 40
	Dobry stan zdrowia rodziców			5, 6, 8, 9, 11, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 31, 32, 33, 35, 36, 38, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 50
Kondycja fizyczna nieletnich	Dobra kondycja fizyczna	46	92	1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50
	Zła kondycja fizyczna			4, 24, 29, 32

Tablica V

Czynniki determinanty społecznej	Jakość czynnika	Ilość		Nr protokółów poszczególnych jednostek
		osób	%	
Spoistość rodziny	Zgodne pożycie rodziców	16	32	5, 8, 9, 12, 19, 22, 23, 25, 27, 28, 29, 32, 38, 41, 43, 50
	Rozkład pożycia małżeńskiego (rozwód, porzucenie, kłótnie, bójki, zdrada małżeńska)	27	54	1, 2, 3, 4, 6, 7, 10, 13, 14, 16, 18, 20, 21, 26, 30, 31, 33, 34, 35, 39, 40, 42, 44, 45, 47, 48, 49
	Rodzina niekompletna. Wycho- wuje matka, ojciec zmarł	7	14	11, 15, 17, 24, 36, 37, 46
Zdrowie psychiczne rodziny	Degene- racja psychiczna rodziców oraz naj- bliższej rod- ziny. (Choroby psychiczne, okrucień- stwo, nie- dorozwój psychiczny	17	34	1, 2, 3, 4, 7, 10, 11, 14, 16, 26, 33, 34, 35, 39, 40, 48, 49

c. d.tab. V

Czynniki determi- nanty społecznej	Jakość czynnika	Ilość		Nr protokółów poszczególnych jednostek
		osób	%	
	Chłód uczuciowy (Brak za- intereso- wania)	19	38	5, 6, 9, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 20, 23, 30, 31, 37, 41, 42, 44, 45, 50
	Mniej wię- cej nor- malny stan zdrowia psychicz- nego rodziny	14	28	8, 21, 22, 24, 25, 27, 28, 29, 32, 36, 38, 43, 46, 47
Zdrowie społeczne rodziny	Degenera- cja spo- łeczna. Brak od- powiednie- go klimatu wych- wawczego. (Przestęp- stwa rodziny, aprobata prze- stępstw, wykracza- nie prze- ciw nor- mom mo- ralnym i obyczaj- owym	32	64	1, 2, 3, 5, 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 27, 31, 33, 34, 35, 37, 39, 40, 42, 44, 45, 46, 48, 49

c. d. tab. V

	Jakość czynnika	Ilość		Nr protokołów poszczególnych jednostek
		osób	%	
Zdrowie społeczne rodziny	Nie popada w kolizję z prawem i normami obyczajowymi i moralnymi	18	36	4, 8, 9, 19, 25, 24, 26, 28, 29, 30, 32, 36, 38, 41, 43, 46, 47, 50

Przedmiotem ocen determinaty społecznej była: spistość rodziny, zdrowie psychiczne rodziny, zdrowie społeczne rodziny. Analizę informacji dotyczących determinat biologiczno-społecznych zawiera tablica III.

Oceniając determinantę biologiczno-społeczną należy stwierdzić, że stosunkowo duży procent z grupy nieletnich przestępców dziewcząt wykazuje ujemne z punktu widzenia higieny psychicznej i społecznej, oddziaływanie czynników determinant biologicznej osobowości.

Około 35 osób — 7% badanych wychowywało się w warunkach nie-sprzyjających biologicznemu rozwojowi — w mieszkaniach nadmiernie zagęszczonych, wilgotnych, ciasnych. W brudzie, nieporządku, braku prymitywnych urządzeń higienicznych, razem z osobami chorującymi na choroby zakaźne.

Stan zdrowia rodziców badanej grupy nieletnich przestępców jest przeciętny. Niemniej jednak w 19 przypadkach występuje nałogowy alkoholizm, choroby nerwowe i psychiczne oraz gruźlica i choroby układu krążenia.

Kondycja fizyczne nieletnich przestępców-dziewcząt jest dobra. Tylko cztery osoby (co stanowi 8%) wykazało złą kondycję. Reszta cieszy się dobrym stanem zdrowia, ma normalną budowę, wzrost i wagę.

Determinanty społeczne działają ujemnie na osobowość nieletnich przestępców, częściej i silniej niż determinanty biologiczne.

36 osób — 72% rodzin wykazuje degenerację zdrowia psychicznego. Rodzice są nałogowymi alkoholikami, psychopatami, nadmiernie pobudliwi, niepanujący nad emocjami, wykazujący brak zainteresowania postępowania dzieci.

Prawie 2/3 rodziców (32 osoby — 64%) takich nieletnich przestępców,

wykazuje degradację społeczną. Rodzice nie przestrzegają norm moralnych, obyczajowych, popadają w kolizję z prawem, a próbują przestępcze zachowanie się nieletnich.

Rodziny większości (27 osób — 54^{0/0}) nieletnich są w stanie rozkładu. Rodzice nie żyją ze sobą, dochodzi do ciągłych ostrych scysji. Dodatkowym ujemnym czynnikiem jest bardzo niskie wykształcenie większości rodziców (46 osób — 92^{0/e}) ma nie ukończone wykształcenie podstawowe i podstawowe).

Niski stan zarobków uniemożliwia zaspokojenie podstawowych potrzeb.

7. Wnioski ogólne

Celem tej pracy była próba analizy osobowości nieletnich przestępców-dziewcząt, pochodzących z rejonu Lublina i mniejszych miast Lubelszczyzny.

Wydaje się, że cel tej pracy został osiągnięty. Uzyskano wgląd w osobowości nieletniego przestępcy i ustalono czynniki, które dominują w grupie nieletnich przestępców-dziewcząt.

Dynamizmami, które nadają energię i kierunek działania młodocianym przestępcom, są w przeważającej większości następujące potrzeby i dążenia:

- Potrzeba autonomii
- Potrzeba doznawania zmysłowych przyjemności
- Potrzeba seksualna
- Potrzeba agresywności
- Potrzeba stowarzyszania się.

Wszystkie te potrzeby przejawiają się w grupie nieletnich przestępców-dziewcząt w infantrylnych i prymitywnych formach.

I tak potrzeba autonomii przejawia się zwykle w formach lekceważenia reguł życia społecznego, unikania i wylamywania się spod przyjętych na siebie zobowiązań oraz nieposłuszeństwa wobec rodziców i wychowawców.

Potrzeba doznawania przyjemności przejawia się najczęściej jako upijanie się, prymitywne rozrywki, palenie papierosów, tańce, słuchanie tanecznej muzyki.

Potrzeba seksualna ogranicza się do stosunków seksualnych z przygodnymi partnerami i do nierządu.

Najczęstszymi objawami potrzeby agresywności jest bicie, ordynarne wyzwiska i nieopanowany gniew.

Potrzeba stowarzyszania występuje tutaj jako chęć przebywania

w towarzystwie ludzi psychicznie i społecznie zdegradowanych, lub w towarzystwie innych nieletnich przestępców.

Większość badanych przeżywa prymitywne emocje i wzruszenia gniewu i złości, wykazuje brak emocjonalnej stabilizacji i prawie zupełny zanik uczuć wyższych — uczuć moralnych, społecznych, religijnych. Nieletni przestępcy są podatni na sugestie na wpływ innych.

Większość nieletnich przestępców wykazuje postawę krytycyzmu i dezaprobaty wobec dorosłych, a zwłaszcza wobec norm współżycia dorosłych. Norm prawnych, społecznych, obyczajowych.

Większość nieletnich przestępców-dziewcząt wykazuje wobec siebie postawę egoistyczną, albo postawę krytycyzmu i dezaprobaty.

Poziom inteligencji jest w przeważającej większości poniżej przeciętnego. Większość badanej grupy pozostawała na granicy normy i ociążałości umysłowej.

Ujemny z punktu widzenia higieny psychicznej wpływ zdają się wywierać na osobowość nieletniego determinanty biologiczne i społeczne.

Ponad 1/3 badanych wychowywała się w warunkach niesprzyjających biologicznemu rozwojowi. W mieszkaniach nadmiernie zagęszczonych, wilgotnych, ciemnych. W brudzie, nieporządku bez najprostszycch urządzeń higienicznych.

Kondycja fizyczna nieletnich przestępców-dziewcząt jest dobra. Prawie wszystkie odznaczają się dobrym stanem zdrowia, budową, wzrostem i wagą.

Trzy czwarte rodzin młodocianych przestępców wykazuje objawy degradacji zdrowia psychicznego. Często rodzice są nałogowymi alkoholikami, psychopatami. Są ludźmi nie panującymi nad swoimi uczuciami, nie interesują się postępowaniem swoich dzieci.

Trzy czwarte rodzin nieletnich przestępców-dziewcząt wykazuje objawy degradacji społecznej. Rodziny te nie przestrzegają norm moralnych i obyczajowych, obowiązujących w ich środowisku, popadają w konflikty z prawem.

Rodziny większości nieletnich pozostają w stanie rozkładu pożycia małżeńskiego. Rodzice bądź nie żyją ze sobą, bądź ustawicznie kłócą się, biją, lub nawzajem zdradzają.

Rozmyślając nad genezą struktury osobowości nieletnich, jaka wyłania się z danych analizy materiału, nie można dojść do wniosku, że czynnikiem, który zaciążył na tym, że dziecko weszło na drogę przestępstwa, jest najbliższe środowisko — rodzina i koledzy.

Czynniki, które zdają się pośredniczyć w ujemnym oddziaływaniu zdegradowanego najbliższego otoczenia środowiska na łamanie prawa jest podatność na sugestie.

Owa podatność na sugestię, na wpływ innych, która pośredniczy w drodze do przestępczości, może stać się czynnikiem dodatnim dla higieny psychicznej i społecznej. Bazując na niej można mieć nadzieję, że akcja rehabilitacyjna, że wychowanie nieletniego przestępcy na człowieka wartościowego dla społeczeństwa może się udać, może przynieść wartościowe wyniki.

Wracając do wyników pracy może ktoś postawić pytanie, dlaczego te, a nie inne czynniki osobowości wzięto na warsztat, dlaczego nie badano na przykład skali wartości, mechanizmów obronnych jaźni, itp. Otóż w pracy przyjęto zasadę, aby badać te cechy osobowości, które przejawiają się stosunkowo silnie i stosunkowo często już w małej grupie nieletnich przestępców-dziewcząt. Chodziło nie tylko o stwierdzenie zaistnienia cechy osobowości, ale o sięgnięcie dalej w głąb i o poznanie jej jakości, jej specyficzności. Dlatego praca mogła być przeprowadzona na stosunkowo niewielkim materiale pięćdziesięciu osób. Jej wyniki mają wartość nie tyle statystyczną, ile wartość oceny jakościowej. Praca niniejsza nie ustala „związków wewnętrznych”, ale próbuje jedynie ustalić strukturę osobowości nieletnich dziewcząt, które popadły w konflikt z prawem, na podobieństwo prac klinicznych, na podobieństwo analizy przypadków chorób somatycznych lub chorób psychicznych.

Badania tego rodzaju można traktować jako wstęp do ewentualnych zakrojonych na szeroką skalę badań nad wpływem regionalnych środowisk na osobowość dziecka i na genezę i ewolucję osobowości młodocianego przestępcy.

A. Mrugalska

BIBLIOGRAFIA

1. Allport G. W.: *Personality: a psychological interpretation*, Holt Ny 1937.
2. Anastasi A.: *Psychological Testing*. Collier Macmillan NY 1966.
3. Batawia S.: *Proces społecznego wykołejenia się nieletnich przestępców*, W-wa 1958.
4. Cohen F.: *Delinquent boys, the culture of the gang*, Glencoe 1955.
5. Glifford R. S.: *The natural history of delinquent boys corner Chicago*, Chicago 1931.
6. Glifford R. S.: *And H. D. Kay: Social Factors in Juvenile delinquency*, Washington 1931.
7. Lindzey G. Hall C. S.: *Theories of Personality-Primary Sources and Research*, Wiley, N.Y., 1965.

7. Guzińska M. i Zakrzewska P.: Doświadczenia Kuratora Sądowego w świetle 100 dozorów nad nieletnimi, Warszawa.
8. Horoszowski P.: Kryminologia, PWN, W-wa 1965.
9. Healy W., Bonner A. F.: Nev Light on delinquency and its Treatment, 1935.
10. Han-Ilgiewicz N.: Nieznośni chłopcy — typ plastyczności psychicznej, Warszawa 1960.²
11. Korytowska M.: Krzywda dziecka i jej wpływ na przestępczość młodzieży, Warszawa 1937.
12. Kunowski S.: Proces wykołajenia wychowawczego młodzieży. Lublin 1959, „Myśl Filozoficzna”.
13. Lazarus R. S.: Adjustment and Personality, McGraw-Hill, N.Y. 1961.
14. Murray H. A.: Explorations in Personality, Oxford Univ. Press N. York 1953, V wyd.
15. Marx M., Hillix W.: Systems and Theories in Psychology, McGraw-Hill, N.Y., 1963.
- 15a. Nuttin J.: Struktura Osobowości, tł. z fr. T. Kołakowska, PWN, W-wa, 1968.
16. Ruch F. L.: Psychology and Life, 1958.⁵
17. Stagner R.: Psychology of Personality McGraw H i U. N.York 1948.
18. Spionek H.: Trudności wychowawcze i przestępczość nieletnich, Wrocław 1956.
19. Parsons T.: Social Structure and Personality, Collier-Macmillan, 1965, II wyd.
20. A. Dowżenko, Jakimowicz, Choroby układu nerwowego, Warszawa 1959.